

INFORMAȚII DOCUMENTARE DESPRE DOUĂ TEZAURE DE MONEDE BIZANTINE

de CONSTANȚA ȘTIRBU

Tezaurile care fac obiectul notei de față au fost descoperite cu mulți ani în urmă, și, deși sînt cunoscute în literatura de specialitate, socotim că informațiile pe care le vom prezenta în cele ce urmează vor completa și îmbunătăți datele publicate pînă acum.

Primul tezaur de care ne vom ocupa este cel descoperit în împrejurimile Zimnicei înainte de anul 1869, amintit pentru prima oară de Cezar Bolliac în ziarul "Trompeta Carpaților" din 23 dec./4 ian. 1869, în articolul intitulat "Arheologie și numismatică".

Autorul arăta cu acel prilej că tezaurul era alcătuit din vreo 2000 de constande sau constăntinați, de aramă și bilon, din epoca Comnenilor, din care a luat pentru colecția sa vreo 300 din cele mai interesante¹.

O scrisoare trimisă de C. Bolliac Ministerului Instrucțiunii Publice la 30 I 1869, depistată la Arhivele Statului², ne aduce unele elemente noi față de cele cunoscute pînă în prezent. Autorul ei propune să fie cumpărate pentru Muzeul Național de Antichități din București două tezaure monetare din colecția sa; primul fiind alcătuit din 24 tetradrahme Macedonia Prima și trei tetradrahme ale orașului Thasos, iar cel de al doilea din "70 monede bizantine concave de aramă și de bilon din epoca Comnenilor". În continuare adaugă: "toate acestea sînt găsite în prejmele Zimnicei, într-un loc tetradrahmele și în alt loc folișii numiți vulgar constantinați".

Menționează, discutînd asupra prețului lor, că "atît conservarea celui dintîi, cît și conservarea celui de al doilea, este admirabilă și rare ori se vede prin colecțiuni acest grad de conservare".

Oferta a fost acceptată și pe baza rezoluției pusă de Ministerul Instrucțiunii pe scrisoarea lui C. Bolliac, se cere Contabilității ministerului să elibereze lui Marin Georgescu de la Muzeul de Antichități un mandat de 608 lei, costul celor două tezaure³, monedele macedonene și thasiene cumpărîndu-se cu 20 lei bucata, iar cele bizantine (68 bucăți) a 1 leu bucata.

Din adresa contabilității⁴ reiese că s-a plătit atît prețul monedelor Macedonia Prima și Thasos (27 buc.), cît și al celor 68 monede bizantine; care apoi s-au înaintat muzeului.

Trebuie să menționăm că pînă acum tezaurul de monede Macedonia Prima și Thasos, găsit în împrejurimile Zimnicei în jurul anului

1868, nu a fost consemnat în literatura de specialitate și chiar dacă datele oferite de documentele prezentate mai sus nu rezolvă problema privind tezaurul de monede bizantine amintit, socotim că aceste însemnări vor putea fi folositoare unor cercetări viitoare.

Al doilea tezaur de monede bizantine pe care-l prezentăm în nota de față este cel descoperit la Dolhești, jud. Iași.

Descoperirile monetare de la Dolhești amintite de Constantin Moisil în anii 1913⁵ și 1920⁶, reluate ulterior și de alți cercetători⁷, sînt prezentate astfel: o primă descoperire în anii 1881-1882 făcută de locuitorul Petre Caspar pe cînd era copil, care a găsit vreo 50-60 monede de la Vasile II și Constantin VIII. Același locuitor a mai găsit în 1905 50-60 bucăți, din care 30 au fost trimise Prefecturii de Fălciu, iar restul au fost vîndute la diferiți particulari⁸.

O a doua descoperire la Dolhești s-ar fi făcut în 1902, pe un mic platou la marginea unui deal, la adîncime de 1 m, unde, printre lespezi de piatră așezate orizontal, s-au găsit vreo 20 monede bizantine⁹.

Documente recent cercetate ne permit să aducem unele precizări în legătură cu prima descoperire.

Într-o scrisoare adresată la 28 iunie 1904 de Prefectura de Fălciu ministrului Instrucțiunii Publice¹⁰, prin care îl informează de raportul primit de la primarul comunei Dolhești, aflăm că "femeia Marghioala Gheorghe Gaspar, împreună cu fiii săi Petrache, Ioan și Anica, în ziua de 25 curent (1904), pe cînd se aflau la prășit porumbul de pe ogorul propriu, au găsit la o adîncime de vreo 20 cm în pămînt vreo 40 monede de aur, pe care sînt gravate în relief pe o parte chipul unui sfînt, iar pe cealaltă sfinții împărați Constantin și Elena cu crucea în mînă, precum și 10 verigi de aur".

Din cuprinsul scrisorii mai aflăm că atît monedele, cît și verigile au fost depuse de primarul satului la Prefectura de Fălciu. Aceasta, la rîndul ei, ținînd seama de articolul 5 din regulamentul legii pentru descoperirea monumentelor antice, înaintează ministerului cîte un exemplar din fiecare grupă de obiecte pentru a fi examinate și a decide asupra importanței lor, cerînd ca după aceea, atît veriga cît și moneda, să fie remise prefecturii pentru a le înapoia proprietarei lor.

Dintr-o altă scrisoare, datată la 30 iunie 1904¹¹, rezultă că cele 39 monede și 9 verigi s-au înapoiat Marghioalei Gaspar, care cerea însă și restituirea celor două piese trimise la București.

Pe verso acestei scrisori se confirmă primirea obiectelor (moneda și veriga) la minister și se arată că s-au întredințat lui Grigore Tocilescu, pe atunci director la Muzeul Național de Antichități, spre examinare.

Din păcate, însă, nu cunoaștem rezultatul și urmările acestei analize.

Diferența de date ce rezultă din cuprinsul scrisorilor prezen-

tate mai sus și cele relatate de Constantin Moisil în 1920 provine de la sursele de informație diferite care i-au stat la dispoziție.

Nu excludem însă posibilitatea ca numărul de piese să fi fost mai mare, dar că descoperitorii să fi declarat Prefecturii de Fălciu mai puține.

În privința compoziției tezaurului, din descrierea sumară făcută în scrisoarea datată în 28 iunie 1904 de prefectul de Fălciu, presupunem că monedele bizantine de aur s-ar putea data cel mai devreme la sfârșitul sec. al X-lea, limita maximă putând fi prima jumătate a sec. al XI-lea.

Interesant este și un alt fapt: preotul V. Ursăcescu din Dolhești, același care i-a furnizat lui Constantin Moisil informația privind descoperirile monetare din această localitate, a vândut Băncii Naționale în martie 1944, așa cum a avut amabilitatea să ne aducă la cunoștință Octavian Iliescu¹², printre alte piese de aur, două monede emise de Vasile II și Constantin VIII, piese ce s-ar înscrie în mențiunea cuprinsă în documentul datat în 1904. Dăm mai jos descrierea lor.

1. Av. + IHSX.. REX REGNANTIIHM. Bustul lui Isus Cristos, cu barbă, din față, purtând nimb cruciger, tunică și mantie; binecuvîntează cu mîna dr., iar cu st. ține pe piept evanghelia.

Rv. + BASILCCONSTANTIDR. Busturile din față ale lui Vasile II în st., cu barbă, și Constantin VIII în dr., purtând coroane cu pandantive și ținînd între ei o cruce lungă patriarhală, ce are la mijlocul brațului vertical X. Vasile II poartă loros și Constantin VID hlamidă.

Av, nomisma tetarteron, 20 mm, 4,19 g, inv. B.388; emis la Constantinopol în anii 1005-1025.

- Philip Grierson, Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore collection (în continuare: DOC), vol. III, part. 2-a, Washington, 1973, p. 626, nr. 15 b1.

2. Av. + IHSXPS REX REGNANTIIHM - Ca mai sus.

Rv. + BASILCCONSTANTIDR - Ca mai sus.

Av, nomisma 19 mm, 4,21 g, inv. B.389; emis la Constantinopol în anii 1005-1025.

- DOC, nr. 15 b1.

Chiar dacă informațiile de care dispunem pînă în prezent nu ne permit să cunoaștem exact conținutul tezaurului de la Dolhești descoperit în 1904, trebuie să subliniem importanța sa deosebită, fiind cel mai mare tezaur monetar din această epocă descoperit în nordul Dunării, în Moldova, cuprinzînd alături de monede bizantine și obiecte de podoabă.

Ca și cel contemporan cu el, descoperit la Dinogetia în anul

1959, tezaurul de la Dolhești constituie o mărturie concretă a relațiilor întreținute de populația de pe aceste meleaguri cu lumea bizantină.

NOT E

- 1 "Trompeta Carpaților", an.VII, nr.699. Pentru acest tezaur vezi și: CONST.MOISIL, BSNR, 10, 1913, p.21; O.ILIESCU, "Studii", III, an.5, 1952, p.182-183, nr.49-54; idem, în: C.C.KIRIȚESCU, Sistemul bănesc al leului și precursorii lui, vol.I, Edit.Academiei, București, 1964, p.352; B.MITREA, SCIV, 16, 1965, 2, p. 255; C. PREDA, SCIV, 23, 1972, 3, p.412.
- 2 Arh.St.Buc., Fond. Ministerul Instrucțiunii, dos.260/1869, 32 și 32^v.
- 3 Ibidem, dos.707/1868, f.182.
- 4 Ibidem, dos.260/1869, f.33.
- 5 CONST.MOISIL, BSNR, 10, 1913, p.63-64.
- 6 Ibidem, 15, 1920, p.78.
- 7 O.ILIESCU, "Studii", III, an.5, 1952, p.182, nr.42; DAN TEODOR, SCIV, 19, 1968, 2, p.239; C.PREDA, SCIV, 23, 1972, 3, p.400; V.SPINEI, Dacia, N.S., XIX, 1975, p.229.
- 8 C.MOISIL, op.cit., p.78.
- 9 Idem, BSNR, 10, 1913, p.63-64.
- 10 Arh.St.Buc., Fond.Ministerul Instrucțiunii, dos.2207/1904, f.93.
- 11 Ibidem, f.117; vezi și f.104.
- 12 Aducem și pe această cale mulțumiri tov. Octavian Iliescu, care ne-a pus la îndemână piesele în discuție aflate la Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei R.S.R.

INFORMATIONS DOCUMENTAIRES SUR DEUX TRÉSORS DE MONNAIES BYZANTINES Résumé

L'auteur présente quelques documents inédits qui apportent des informations nouvelles concernant les découvertes monétaires faites aux alentours de Zimnicea, dép. de Teleorman avant 1869, où ont été signalés un trésor de monnaies Macedonia Prima et Thasos et un autre qui comprend des monnaies byzantines de l'époque des Comnènes.

On précise ensuite les circonstances de la découverte monétaire de Dolhești, dép. de Jassy, faite en 1904, qui a mis au jour 40 monnaies byzantines et 10 anneaux en or datés probablement de la fin du Xe jusqu'au début du XIe siècle.